

De forenede Kirkeskoler for 60 år siden

Uddrag af en kirkeskoleelevs erindringer

Af HARRY HOLST

De københavnske kirkeskoler kom i tid til at spænde over næsten to et halvt sekel – fra en spæd begyndelse i 1702 til nedlæggelsen i 1940. I denne lange historie er der et skel omkring 1860, da de gamle sogneskoler blev nedlagt. På grundlag af deres formue oprettedes i 1864 »De forenede Kirkeskoler« som en borger- og middelskole. I kgl. resolution af 1863 var det fastlagt, at eleverne i den nye institution skulle modtage en »noget videre gaaende undervisning end betalingskolerne tilbød«, og gennem en optagelsesprøve skulle udvælges de elever, der fandtes »værdige og egnede«. I 1865 rykkede skolen ind i sin egen nybygning på Nørregade 37 som nabo til Folketeatret og havde her til huse til 1940. Der begyndte at opstå økonomiske vanskeligheder, da Magistrat og Borgerrepræsentation i 1888 stillede kirkeskolernes kuratel over for kravet om oprettelse af en filial. Denne filialskole på Mariæ Kirkeplads var ganske vist en betalings-skole, men kom til at tære stærkt på kirkeskolernes midler. Efter ni års drift måtte den derfor overtages af kommunen. Dyrtiden under den 1. verdenskrig forringede yderligere kirkeskolernes formue så stærkt, at Københavns kommune gennem årene 1919–1923 gradvis måtte overtage alle driftsudgifter. Kirkeskolerne måtte derefter opgive deres egen optagelsesprøve og modtage elever, der havde bestået optagelsesprøven til de kommunale mellemskoler. Dermed bortfaldt også grundlaget for kirkeskolernes selvstændighed, og i konsekvens heraf nedlagdes institutionen »De forenede Kirkeskoler« i 1940. Resterne af kirkeskolernes formue overgik derefter til Københavns kommunes sangskole, og den mindeplade, der fandtes i skolen på Nørregade over de københavnske borgere, der siden 1687 havde betænkt kirkeskolerne med dotationer, findes nu i hallen på det nye St. Annæ gymnasium.

Der eksisterer et nok så vigtigt dokument om den betydningsfulde indsats, kirkeskolerne har ydet indenfor det københavnske skolevæsen. Det er værket »Københavns Kirkeskolers Krønike«, udgivet i 1941. Det er skrevet af den sidste formand for kirkeskolernes kuratel, kgl. konfessionarius, dr. theol. Michael Neiiendam. Det er et fortrinligt værk, men tyngden ligger så afgjort i skildringen af tiden før 1864, de gamle sogneskolers epoke. I beskrivelsen af »De forenede Kirkeskoler« får læseren nok indtrykket af, at det var en æstimeret skole, men det er dog fortrinnsvis de skolepolitiske forhold, der behandles, medens skolens indre liv træder mere i baggrunden.

Det er derfor overordentligt værdifuldt, at direktør *Harry Holst*, der selv gik i De forenede Kirkeskoler 1916–1920, i sit otium har nedskrevet »Bidrag til Københavns Kirkeskolers Krønike«. Det supplerer og nuancerer Neiiendams fremstilling. Harry Holst har overdraget en kopi af sit manuskript til Institut for

Dansk Skolehistorie. Med forfatterens tilladelse bringes her et uddrag, der skildrer skolens dagligliv fra perioden 1916–1920.

Enkelte oplysninger fra ms.'s øvrige afsnit skal forudskikkes: I 1905 blev De forenede Kirkeskolers drengeside en fireårig mellemskole i overensstemmelse med almenskoleloven af 1903, hvorimod pigesiden først kom ind under mellemskoleordningen fra 1919. Børnene optoges ved 11 års alderen. De kom fra de københavnske kommuneskoler og var udvalgt efter en skrap optagelsesprøve. Der optoges hvert år 30 drenge og 30 piger. Dreng- og pigeafdelingerne var skarpt adskilt, indtil der ved kommunens overtagelse af kirkeskolernes driftsudgifter forlangtes indført fællesklasser. Skolegangen var gratis. Børnene kom fra alle kvarterer i Københavns kommune. Skolevejen kunne derfor for mange af dem være lang og blev af de fleste tilbagelagt til fods. Harry Holst kom fra Valby.

På vor første skoledag, den 1. april 1916, blev vi 30 nye drenge modtaget af vor kommende klasselærer, Skrive-Søren, alias hr. kalligraf Charles Sørensen, men Skrive-Søren havde nu i umindelige tider været hans nom de guerre, og det var utænkeligt at bruge noget andet navn i omtale. Iøvrigt var Skrive-Søren et helt kapitel for sig i skolens liv, og gamle kirkeskoleelever kan ikke mødes, uden at Skrive-Søren kommer på tale.

Her stod den lille mand med den grå fip og skulle indføre os i skolens specielle reglementer, og det var tydeligt, at han nød situationen. Der var mange og løjerlige påbud, som f. eks. at vi skulle have maden i en madkasse, vi skulle have mærker i alt vort tøj, vi skulle have en pennevidsker af 6 lag stof og 4 cm i diameter, skolebøgerne skulle inderst have et omslag af blåt konceptpapir og yderst brunt papir etc. Og ligesom enhver lov ender med straffebestemmelser, havde skolen også sine, som Skrive-Søren forelæste med patos og hævede øjenbryn. I protokollen førtes en ordenskarakter og en opførselskarakter. For mindre forseelser fik man et kryds – udtalt krøs – for større ditto et notabene – udtalt bene – og for helt graverende en anmærkning. De trak henholdsvis $\frac{1}{4}$ –1 og 2 points fra. Og så føjede han til, at hvis man havde fået 2–3 anmærkninger kunne man risikere at blive vist ud af skolen.

Det sidste var nu vitterligt forkert, for det var faktisk umuligt at komme ud af skolen, uanset hvormange anmærkninger, der kom i protokollen.

I de 4 år i min klasse blev der kun udmeldt en eneste, og det var alene på grund af en langvarig, alvorlig sygdom.

Jeg må nok have været noget forstumlet over alt det nye og vel især af Skrive-Sørens strafferegler, så jeg ikke fik fat på alt, hvad han sagde om det, vi skulle anskaffe. Da han dagen efter skulle kontrollere, om vi havde efterkommet hans anvisninger, havde jeg hverken madkasse eller pennevidsker og blev straks idømt 2 notabener. Bedre blev det ikke ved en af de første tegnetimer, hvor vi skulle male med vandfarve. På den skole, jeg kom fra, havde tegnelæreren tillavet farverne i en skål, men her fik vi udleveret en farvelade og skulle selv udrøre farverne. Det havde jeg aldrig prøvet før, så jeg dyppede penslen i vandet og derefter i farveladen og smurte på tegningen. Den kom efter datidens kunstbegreber til at se rædselsfuld ud – i dag kunne den måske komme på efterårsudstillingen og hænge ved siden af værker af tidens kunstkoryfæer. Jeg har stadig tegningen liggende og kunne måske engang forsøge. Men dengang blev det blot til en anmærkning.

I den følgende tid var jeg ikke mange sure sild værd og gik og rystede for, at jeg inden længe ville blive hældt ud af skolen. Det viste sig imidlertid, at de 2 benes og anmærkningen alligevel ikke var blevet definitivt indført i protokollen, og da vi første gang skulle have karakterbog med hjem – det skete 2 gange i hvert kvartal – var jeg til min beroligelse blevet nr. 4 af 30.

Kalligraf Sørensen var kommet til skolen i 1893, og når jeg tænker tilbage på ham, er det mit stående indtryk, at han og skolebygningen i årenes løb sammen var blevet grå og slidte. Det viste sig dog, når det kom til stykket, at Skrive-Søren ikke var så bøs, som da han modtog noviceerne. Der bliver senere anledning nok til at komme ind på Skrive-Søren og hans stolthed over sine forskellige kontrolsystemer, som han mente var absolut skudsikre. Han skulle bare have vidst, at det netop derfor blev en sport for kirkeskoledrengene at perforere disse systemer, og at de til sidst opnåede en hel virtuositet heri.

Skolens inspektør siden 1905, cand. theol. Vilh. Vaupell (1864–1924) var tiltrådt som lærer i 1889 og havde således alle forudsætninger for at kunne videreføre skolernes gamle traditioner. Han underviste også i nogle af klasserne i dansk, historie og religion.

Der er nogle mennesker, der har det med at være morgensure og som først tøer op, når de er kommet i gang med arbejdet, og Vaupell kunne ikke siges fri for at høre til denne gruppe. Heldigvis var det for det meste muligt på forhånd at aflæse, hvordan det stod til. Bare for at gå fra inspektørboligen tværs over skolegården måtte han

nødvendigvis have sin bowlerhat på, og morgengnavhedens grad viste sig ved, hvorlangt bowlerhatten sad ned over panden. Var den skubbet helt ned over øjnene, var det om at passe meget på.

Vaupell havde to slags lussinger. For en virkelig fin præstation, som f. eks. i historie at kunne sige en lang kongerække eller i dansk at frem-sige et langt digt udenad fik man en på siden af hovedet, og da histo-rie netop var mit særlige fag, fik jeg tit en af disse rosende lussinger. Men jeg har skam også to gange fået nogle af de helt anderledes skrap-pe morgengnavheds lussinger. På en måde var det min egen skyld, for jeg kunne jo bare have set efter, hvorledes hatten sad, da han gik over skolegården. Årene 1917–20 var jo præget af revolutioner i ud-landet og strejker og syndikalistueligheder i København. I den stem-ning havde jeg en morgenstund, da vi skulle have Vaupell i første ti-me, skrevet på den store tavle noget om, at vi skulle strejke. Da han spurgte om, hvem der havde skrevet det, meldte jeg mig, og øjeblikke-lig sad der et par lussinger, så jeg var ved at trimle omkuld. Der er nu ligemeget sket en udvikling på dette område siden hin tid. Når sko-leelever strejker i dag, får de ikke lussinger, for de må jo ikke få klø, men de bliver tværtimod fotograferet og kommer, som sket er, i TV. En anden gang var jeg så dristig, eller måske snarere så dum at spør-ge, om vi måtte spille skolekomedie, som man gjorde det på andre skoler, og så sad lussingen der som eneste svar.

Som nævnt var Vaupell cand. theol., og i sine yngre dage havde han været søndagsskoleforstander i Jesuskirkens sogn – Ussings og mit sogn. Han havde selv religionsundervisningen i de to øverste klasser i kirkeskolerne, men jeg erindrer nu ikke noget om, at han var særlig missionerende i sin religionsundervisning. Men alligevel må der i ham have ligget en slags pietistisk verdensforsagelse. Han har selv fortalt, at han som Folketeatrets nabo og vel som en slags godtgørelse for tea-trets reserveudgange til skolens gård, fik årskort til teatrets forestillin-ger, men han gjorde aldrig brug af det. Set på denne baggrund var den lussing, jeg fik på min høflige forespørgsel om tilladelse til at spille skolekomedie, et ganske konsekvent svar.

Vaupells karaktergivning var noget helt for sig selv. Når en elev var blevet hørt og syntes, at han var sluppet nogenlunde godt fra det, måtte han endelig huske at spørge »Hvad får jeg for det«, selvom han på forhånd kendte svaret, nemlig 5 krø. Var det derimod gået skidt, var det bedst at lade være med at spørge og så håbe på, at det en anden

gang kunne klares så meget bedre, at der kunne opnås 5 krøs (5 ×). Undtagelserne var kun 2–3 elever, som for ganske særlige præstationer havde opnået 6, som var den højeste karakter, men var man først en gang nået op på de 6, kunne man være temmelig sikker på at beholde 6-tallet resten af skoletiden.

Vaupell indførte kun karakterer en gang i hver termin, d. v. s. hver 1½ måned, og det foregik på den måde, at han efter tur spurgte eleverne »Hvad har du fået«. De fleste havde da sørget for at have haft en god præstation, for havde man en dag forberedt sig særligt godt, kunne man bare bede om at blive hørt, så det lød monotont 5 krøs, lige afbrudt af et par seksere.

Ja, det kan lyde helt tosset, og det var det vel også, men der blev bestilt noget i timerne, og der blev stillet krav til hjemmearbejdet, både det mundtlige og det skriftlige. Hver uge skulle der afleveres en stil, der ikke måtte være under 4 sider, men som sædvanligvis blev ikke så lidt længere. Under den spanske syge i efteråret 1918 var alle københavnske skoler lukket, jeg tror det var i 6 uger, men vi fik sandelig besked på at møde på skolen en gang om ugen for at aflevere stil og få opgivet en ny.

Der blev givet een karakter for stilen, og heri taget hensyn til længden, og een karakter for orden og udseende. Overskrifterne blev skrevet med rundskrift med skyggeskravering, og de, der var dygtige til tegning, forsynede stilene med små tuschtegninger og vignetter. Hvad gjorde man ikke for at score et ekstra point i ordenskarakteren.

Vaupell lagde også megen vægt på udenadslæren af lange digte. Den ordrette gengivelse af vers lå ikke rigtigt for mig, så jeg måtte arbejde meget med det, ja faktisk alt for meget. Det kunne nogenlunde gå med fortællende digte som »Pater Josef laan mig Øre« eller »Terje Vigen« o. l., men jeg husker f. eks. besværet med at få Ibsens »En Broder i Nød« til at sidde fast. Til gengæld sidder dele af dette bedske digt fast 50 år senere – og er stadig aktuelle.

Datidens historieundervisning var væsensforskellig fra nutidens. Dengang var det, der betød noget, årstal. Årstal for kongerækker, årstal for krige, som f. eks. »Hvis jeg kommer og vækker jer midt om Natten, skal I kunne springe op og sige Aarstallene for de 3 puniske Krige« – og jeg kan dem endnu.

Derimod beskæftigede historieundervisningen sig meget lidt med, hvordan folk levede til de forskellige tider, og i vore historiebøger stod

Skolebygningen Nørregade 37. Opført 1865.

der praktisk talt intet herom, men til gengæld så mange flere årstal, der skulle læres.

Det at huske årstal lå nu let for mig; således kunne jeg allerede fra underskolen hele den danske kongerække, og jeg ville også kunne fremsige den i dag, så for mig var denne måde at lære historie på ikke svær. Men for dem, der havde svært ved at lære årstal, eller i det hele taget at interessere sig for dem, og det gjaldt vel de fleste, har historieundervisningen sikkert været en ørkenvandring, man var tvangsindlagt til at gennemføre. For dem var det utvivlsomt slut med al interesse for historie den dag, skolen var forladt.

Denne skildring af dagligliv i kirkeskolerne skal naturligvis i første række bygges over de lærere, der i lighed med inspektør Vaupell havde haft en langvarig tilknytning til skolen. Det var jo dem, der ved deres personlighed og deres undervisningsform – sammen med den arv eller de traditioner, de havde overtaget fra deres forgængere – igennem de mange år satte deres præg på såvel skolen som på mange elevårgange.

Der var også lærere, hvis tilknytning til skolen var af kortere varighed og derfor er mindre kendte blandt gamle kirkeskoleelever. Et par

af dem vil dog blive omtalt, idet de indgår i billedet af skolen i de år omkring den første verdenskrig, der er udgangspunktet for min beretning.

Undervisning er gentagelse, og dette mestrede skolens overlærer, cand. theol. & mag. Frederik Rose, som vi havde i engelsk og tysk, som ingen anden. Utrættelig kunne han blive ved med at hamre de vanskelige regler ind i vore hoveder, indtil stoffet sad fast. Ind imellem kunne han godt snakke om andre emner, vel nærmest som en bevidst afslappelse i terperiet, og uden at det på noget tidspunkt gik ud over den ganske naturlige respekt, vi havde for ham. Nogle kan den kunst, andre kan den ikke, men han kunne den.

Som en illustration af skolens økonomiske vanskeligheder i krigens tid husker jeg, at han fortalte, at da han i 1901 kom til kirkeskolerne, havde han råd til at have logeplads i det kgl. teater, men det havde han måttet give afkald på, da skolen jo var blevet fattig.

Ved Vaupells død i 1924 blev Rose skoleinspektør og virkede som sådan indtil 1938. Han fik et langt otium, idet han blev højt oppe i halvfemserne. Igennem sine 37 år i kirkeskolerne havde han haft mange hundrede elever, men han havde en eminent hukommelse om disse mange elever, så han, når han mange år senere mødte gamle elever, havde deres navne præsent.

Den fødte pædagog var også vor regne- og matematiklærer, P. Kock, som også var viceskoleinspektør på en kommuneskole på Amager. Han havde et mægtigt, kantet hoved, der var som en hel regnemaskine. Midtvejs i min skoletid blev han skoleinspektør på Hillerødgades kommuneskole og mente da, at han ikke længere kunne passe undervisningen i kirkeskolerne. Vi fik derfor et intermezzo med nogle mindre heldige vikarer, men til vor lykke fik Vaupell overtalt Kock til at komme tilbage og føre vor klasse igennem. Det kneb imidlertid for ham at nå rettidigt ind til Nørregade til timernes begyndelse, så han var gerne nogle minutter forsinket. Jeg kan endnu se ham for mig, når han forpustet kom ind ad døren, og endnu medens han viklede sig ud af frakke og halstørklæde allerede havde stillet den første hovedregningsopgave. Han lagde megen vægt på hovedregning, og ved en ganske planmæssig træning nåede vi op på at kunne klare ret store multiplikationer i hovedet. Han slyngede to tal ud, der skulle multipliceres, kiggede et øjeblik op i loftet, så havde han resultatet. Efterhånden som vi mente, at vi havde det, skulle vi med fingeren skrive tallet på pulten, og fik så et ja eller et nej.

Det var en vældig god, men krævende træning i talbehandling. Han – eller rettere også han – var skrap i kravet til hjemmearbejde. Hver uge een gang regneopgaver og een gang geometriske eller matematiske opgaver, og de skulle udføres fint. Rundskriftoverskrifter og alle geometriske opgaver tegnet med Tusch i flere farver, for ordenskarakteren talte også med.

Fysik og kemi, ak ja, det blev ikke til ret meget. Hos nogle lærere var det ganske selvfølgelig, at der af sig selv var ro og orden, og at der blev arbejdet, uden at læreren behøvede at tale højt eller straffe, medens det for andre var komplet umuligt at styre knægtene. Mag. scient. M. hørte til den sidstnævnte gruppe. Formentlig har han haft fiasko med det første hold, han havde haft, og så var det gået videre fra klasse til klasse igennem årene, at hos ham skulle der laves al den ballade, som man ikke kunne få afløb for hos de andre lærere.

Vi havde ham kun det første par år, for så opgav han lærergerningen og blev apoteker. Det har sikkert ligget bedre for ham. Vi var nu ikke nået så langt i balladen som de ældre klasser. Fysikundervisningen foregik på tegnesalen oppe under taget, og man sad på trætaburetter. Engang havde de i ældste klasse stillet taburetterne ovenpå bordene, og idet M. trådte ind, væltede de taburetterne på gulvet. Det gav naturligvis et vældigt brag igennem hele huset, og Vaupell kom styrtende til og holdt en gardinprædiken. Når drenge – og det gælder vist ikke mindre piger – sådan rotter sig sammen, kan de drive en lærer til vanvid. Jeg har nævnt, at man for at komme fra drengetrappen til skolegården måtte passere gennem gymnastiksalen. En dag, hvor vi havde gymnastik, kom der en fra ældste klasse med blodet løbende fra næsen og bad om lov til at gå igennem ud til skolens eneste vandpost. På gymnastiklærerens spørgsmål om, hvorledes det var sket, svarede drengen, at M. havde givet ham »en blodig tud«. Det var tydeligt, at gymnastiklæreren måtte bekæmpe et smil. Men ikke mange minutter efter kom endnu en, som også havde fået »på tuden« af M.

Efter M.'s afgang kom der vekslende vikarer, og resultatet blev da også derefter – selvom en af disse vikarer, såvidt jeg erindrer, senere blev dr. phil.

Allerede dengang havde de kommunale mellemskoler særlige fysikværelser, hvor eleverne selv kunne udføre forsøg, men noget sådant fandtes ikke i kirkeskolerne. Her var det kun læreren, der lavede forsøgene, medens vi andre så passivt til. Ydermere skulle der spares på

Inspektør, cand. theol. Vilh. Vaupell. Førstelærer 1889, inspektør 1905–1924.

alle ender og kanter, og jeg havde nærmest det indtryk, at der skete en katastrofe for skolens økonomi, hvis der ved et forsøg knækkede et reagensglas.

Der blev lagt utrolig megen vægt på skrivning – faktisk altfor megen. Igennem alle 4 klasser var der 4–5 timers skrivning om ugen, me-

dens man i de kommunale mellemskoler helt sløjfede skriveundervisningen i de to øverste klasser. Noget af den tid, vi tilbragte med skrivning, skulle hellere have været anvendt til fysik og kemi, men det ville vel have været i strid med skolens planer. Der er ingen tvivl om, at for Kalligraf Charles Sørensen var skrivning dronningen blandt skolefagene. Han var jo selv fra den tid, hvor man på kontorerne skrev forretningsbrevene i hånden, og det gjaldt da om, at skriften var smuk. Det var altså denne håndskrift, vi skulle oplæres til, som om det slet ikke var gået op for ham, at man, siden han begyndte i kirkeskolerne i 1893, var gået over til at anvende skrivemaskiner på kontorerne.

I den allerførste skrivetime og derefter en gang om måneden skulle vi skrive en side i den såkaldte månedsbog, så man kunne se, hvorledes ens skrift udviklede sig igennem de 4 år. Både min kone og jeg har endnu vore månedsbøger, og der skete vitterligt en forandring med skriften. At vi forlængst har lagt denne skønskrift på hylden, er en anden sag.

Det må siges, at skriveundervisningen blev drevet meget metodisk med at skrive forskellige kruseduller hele linier ud uden at løfte pennen fra papiret. Det foregik på tælling, til at begynde med ret langsomt, men efterhånden blev tempoet sat op, og alle skulle slutte med den sidste nedstreg på samme tid. Jeg gad nok vide, om der overhovedet har været andre, ligeså sparsommelige skoler som kirkeskolerne, idet der til disse øvelser anvendtes udskrevne stilebøger, hvor skriveøvelserne foregik på tværs af de gamle stile.

Skrivestillingen var nøje fastlagt. Ryggen ret, midten af højre arm på bordkanten og denne arm tæt ind til kroppen, ellers skulle man sidde med en lineal mellem arm og krop, venstre albue ved bordkanten, fingrene strakte – ingen Tøsefingre – og et stykke oppe på penneskafet, fødderne placeret ved siden af hinanden – ingen engleben. Og medens vi griflede løs, kunne han finde på lige så stille at sidde og skrive nuller i protokollen for dem, der ikke sad på den foreskrevne måde. Så gik faresignalet gennem klassen, og der var mange rygge, der pludseligt blev rettet op.

En ting er stensikker. Der er bestemt ikke andre mellemskoledrenge i hele kongeriget, der har haft bogstavforklaring. Den gjaldt – heldigvis men hvorfor – kun de store bogstaver. Bogstavforklaringen blev dikteret engang i 1. klasse – den findes desværre ikke på tryk. På den tid kunne vi den så nogenlunde. Så kunne det godt falde den gamle ræv ind

med mange måneders mellemrum op igennem klasserne at høre alle, en ad gangen, i bogstavforklaring, og det har sikkert frydet ham, at næsten ingen kunne huske de skøre forklaringer. Mellem to skrivelinier er der 8 mål, hvoraf et mål er fra bogstavets overkant til linien ovenover, således at et stort bogstav udfylder 7 mål af afstanden mellem linierne. Eksempelvis skulle et stort H forklares sålunde: det består af en n-bøjle, en t-nedstreg og en c-bøjle, de to sidste forbundet med en skrå opstreg. Det går 2 mål op, 2 mål ned, 2 mål op, 7 mål ned, 7 mål op, 7 mål ned og 2 mål op. En, der skulle beskrive et stort O, kunne ikke huske, hvorledes han skulle forklare nedstregen inde i O-et. Så sagde Skrive-Søren, ja, så bliver det ikke et O, men et nul, og det skrive vi ind i protokollen med det samme, og det gjorde han.

Der findes endnu et eksemplar af bogstavforklaringen, nedskrevet af en kirkeskolepige i 1906. En afskrift er tilstillet Institut for Dansk Skolehistorie.

Da vi kom op i 2. klasse, fik vi rundskrift, og det varede fritiden af skoletiden ud, for det var hjemmearbejde. 2 store sider rundskrift plus $\frac{1}{2}$ stor side tal, 12345678901234567890, om ugen, og dette altså ved siden af den ugentlige hjemmestil, en gang regneopgaver og en gang geometriske opgaver.

Rundskriftheftet bestod af 6 dobbeltsider, som vi syede sammen i ryggen og opbevarede i et papbind, som vi også selv fremstillede. Til erindring om alle de timer, der er ofret på rundskriften, har jeg stadig et hefte liggende. Dengang var det mest almindeligt at have skolebøgerne i en rygsæk, men det var næsten ikke muligt at få papbindet med rundskriften presset ned i rygsækken, så den kunne snøres, men det skulle nu medbringes til hver skrivetime, hvilket næsten var hver skoledag. Forneden på hver rundskriftside skulle skrives navn og dato, så Skrive-Søren kunne kontrollere, om det ugentlige kvantum var præsteret. Med meget uregelmæssige mellemrum forlangte han at se rundskriften. Hvis man havde glemt at tage den med, hvilket for det meste var ensbetydende med, at man ikke var à jour med produktionen, skulle der første gang skrives $\frac{1}{2}$ side tal ekstra, næste gang en hel side, og så steg det dobbelt op for hver gang med 2, 4, 8, 16, 32 og 64 sider tal – en uhyrlighed uden lige. Det hændte, at nogle kom op på store antal ekstra sider. Var det så en regnvejrsdag, hvor vi måtte tilbringe frikvartererne i klasseværelserne, blev bladene fra et hefte delt ud mellem de hurtigst skrivende kammerater, som så påtog sig at skrive fire sider tal.

Men senere blev drengene snedigere. Når et rundskrifthefte var udskrevet, skulle man første gang, der blev skrevet i det nye hefte, forevise det gamle hefte, dels for at få ordenskarakter for det gamle hefte – hver blækklat trak et helt point ned – dels for at Skrive-Søren kunne konstatere kontinuiteten i dateringerne. Så skrev han med sin kalligrafisk korrekte skrift øverst på det nye hefte »ord.« plus et karaktertal. På denne måde var det gamle hefte ude af billedet, men Skrive-Søren havde nok ikke forestillet sig, at hans skriveundervisning var så perfekt, at der var nogle af drengene, der kunne skrive »ord. 4« – de måtte passe på ikke at sætte en altfor høj ordenskarakter, at det så mystisk ud – så det ikke var til at skelne fra Skrive-Sørens egen skrift. Når der da blot var et nyt hefte med en ugeration skrevet, men uden dato, kunne den dag, hvor han ønskede at se rundskrift, afventes i ro, blot man huskede at sætte dato på, inden det blev tur til at komme op til katederet. Nu skal det siges, at det kun var de mere »hårdhuede«, der lavede den slags numre, som reelt var »dokumentfalsk«, medens vi artige i vort ansigts sved skrev den forbandede rundskrift.

Men også på anden måde kunne drengene lure Skrive-Søren. Det var sådan, at vi selv skulle holde os med penne, rundskrifthefter m. v., og desuden skulle alle skrive-, stile- og opgavehefter være indbundet i blåt konceptpapir og pap indenunder. Skrive-Søren drev derfor en lille, privat handel med den slags artikler. Til hver time medbragte han en flad trækasse med penne og papir. Når drengene havde på fornemmelsen, at der skulle ses rundskrift, gik en op og skulle købe en pen eller et stykke konceptpapir. Det mest almindelige var elastikpenen nr. 27 til 2 øre, men mere luksusbetonet var pen nr. 36 eller en Chr. IX pen til 4 øre. Drengen gav sig god tid til at beslutte sig til, hvad han skulle have. Når købet var lige ved at være afsluttet, var der en til, der kom i tanker om, at han også skulle have noget, og lidt efter stod den halve klasse og skulle købe for 2 eller 4 øre. De mere durkdrevne roste Skrive-Sørens billige priser og fortalte historier om, at et stykke konceptpapir, som hos Skrive-Søren kostede 4 øre, andre steder måtte betales med 5 øre. På den måde kunne der gå så megen tid, at han ikke kunne nå at kigge på rundskrift, og et lettelsens suk gik igennem lokallet, ja, og Skrive-Søren var sikkert også tilfreds, hvis handelen havde givet ham en fortjeneste på 25 eller måske på 50 øre.

I 4. klasse skulle vi lære enkelt bogholderi. Skrive-Søren havde engang i forrige århundrede lavet en såkaldt forretningsgang, og så skul-

le vi på grundlag heraf foretage posteringer i kassebog, journal og hovedbog. Vi sad og handlede med sådanne hæderkronede firmaer som Moses & søn G. Melchior, C. A. Broberg, M. G. Melchior o. l. Dengang sagde man ikke Moses og søn, men Moses et søn – udtalt som et. (Endnu mange år senere sagde også de ældre herrer F. L. Smidth et Co.). Jeg kunne ikke forstå dette »et« og skrev Moses 1 søn, dog uden at det blev opdaget, men også uden at jeg forstod, hvorfor der var tale om Moses et søn, når det dog hed en søn.

Det var forbudt at rette i bøgerne. Havde man skrevet forkert, skulde det meddeles Skrive-Søren, som efter at have debiteret ens konto i protokollen med et »krøs« gav ordre til at gå til linieranstalten – altså udenfor skoletiden – for at få sat et nyt blad i bogen. Foruden »krøsset« kostede det 15 øre for bladet og omskrivning af hele bladet. Men der var snart nogen, der fandt ud af, at det var nemmere ikke at ulejliges Skrive-Søren og gå direkte til linieranstalten, så sparede i hvert fald »krøsset«. Da fejlene imidlertid tog til, var det, rent bortset fra den alvorlige, økonomiske belastning, faktisk uoverkommeligt at få sat nye sider i, så vi lod fejlene stå, blot passede vi naturligvis på at få sluttalene til at stemme. Vi fik på den måde at se, hvorledes datidens bogholderibøger så ud, og vi fik lejlighed til at vise vor kunnen i rundskrift og stille fint skrevne tal i kolonner, men hvad det hele ellers gik ud på, var der vist ikke ret mange, der blev rigtig klar over.

Rygning på vejen til og fra skole var strengt forbudt og naturligvis derfor så meget mere spændende. Et par af drengene fra klassen havde været så frejdige, eller skal vi sige frække, at de havde tændt cigaretterne et kort stykke fra skolen. Det havde Skrive-Søren bemærket, og han nåede hen til drengene, som skyndte sig at stikke de tændte cigaretter i bukselommen. Skrive-Søren gav sig i snak med drengene, indtil han kunne se røgen fra bukselommerne stige op. Så sagde han pænt farvel og gik. Efter den tid røg drengene først, når de var kommet lidt længere bort fra Nørregade. Ja, Skrive-Søren var et helt kapitel for sig, og det er med rette, at der er tilkommet ham et langt.

Vor lærer i naturhistorie og geografi, cand. mag. Johs. Boye Petersen, senere dr. phil og lektor ved Københavns universitet, var en venlig mand, afdæmpet i tale og væsen, ligesom lidt reserveret, men virkelig afholdt. Det kunne dog trække op til et lille smil bag pincenezen, når en elev i mangel af tilstrækkelig fordybelse i lektionen ved overhøringen kunne fremkomme med en horribel og naturstridig påstand.

Skolens diminutive gymnastiksal. På bagvæggen ses mindetavlen over donatorer tilbage til 1687.

Som f. eks. engang en elev skulle forklare noget om rakler på en planche. Efter meget besvær var han nået frem til, at nogle var hanrakler og nogle hunrakler. Boye Petersen pegede da på en anden rakkell. Dyb tavshed, indtil drengen suffleret af en kammerat bagved sagde »Bastard«. Så kom smilet frem hos Boye Petersen, men endnu inden det var forsvundet, havde suffløren fået sin særlige og også sjældne Boye Petersenske betaling, nemlig at blive løftet op på tåspidserne ved at blive trukket i tindingshåret på begge sider af hovedet.

I geografi blev der stillet store krav til at huske og indprente sig byer, floder, bjerge o. s. v., så man på landkort uden navne kunne vise de forskellige steders beliggenhed. Det var en god træning, som har været til stor gavn for mig i mit senere virke i international spedition. Værre var det, at vi også nu og da skulle tegne landkort, som om vi ikke havde hjemmearbejde nok i forvejen. De skulle tegnes med Tusch – alle de forbistrede, små streger i bjergkæderne – og farvelægges akkurat som i atlasset. Nogle af drengene præsterede hele små kunstværker. Jeg ved i hvert fald, at jeg lagde et kolossalt arbejde i det, men resultatet blev ikke så godt, og ej heller vurderet ret højt.

Jeg ved ikke, hvorledes der undervises i zoologi og botanik i dag, men dengang var hovedpointen udfra et kranium eller ved dissekering af en plante at bestemme dyrets eller plantens art. Det var noget, man kunne trænes op til.

Vi var på en enkelt excursion, men det ville have været gavnligt, om vi i højere grad havde fået lejlighed til at gøre os bekendt med fugle og planter ude i naturen. Det er i hvert fald noget, som jeg har savnet senerehen.

I de første halvanden år havde vi daværende cand. theol. Jens Nørregaard i dansk, historie og religion. Før sin entré i kirkeskolerne havde han på Amalienborg været lærer for prinserne Frederik og Knud (Frederik IX og arveprins Knud). Han måtte desværre for os ophøre med sin lærergerning i kirkeskolerne, da han skulle koncentrere sig om en doktorafhandling. Som dr. theol. blev han professor i teologi, og han sluttede som rector magnificus ved Københavns universitet i de svære år under besættelsen.

Da vi havde ham, var han ung – såvidt jeg kan se af hof- og statskalenderen 29 år – rødhåret og kunne være overmåde temperamentsfuld, ja, til tider var det som et uvejr med rullende torden, men han var elsket af hele klassen. Der var ikke noget med at falde hen i hans timer. Han kunne tage sig tid til at fortælle om forskellige forfattere, så der blev lyttet – det kaldtes litterabomtimerne. Han havde således engang gennemgået noget af Poul Møllers »En dansk Students Æventyr«, og det havde gjort et sådant indtryk på mig, at Poul Møller ikke havde gjort historien færdig, at jeg benyttede næste fristil til at bringe en happy end på Fritz'es eventyr. Nørregaard var så venlig at udtale sig rosende om mit værk, selvom det ikke helt kunne anerkendes som den rigtige afslutning på Poul Møllers, og jeg kan forestille mig, at dette mit eneste forsøg i den højere litteraturs tjeneste nok har vakt nogen moro på lærerværelset.

En anden gang havde jeg begået en lang stil, og selve stilen blev af Nørregaard ganske pænt vurderet. Derimod var retskrivningskarakteren sat til 2, og aldrig har jeg set så mange røde streger under een fejl. Jeg havde skrevet vilde kunde! Det var en brøler af de allerværste, og den olympiske torden rullede henover mit syndige hoved. Den fejl risikerer man ikke nutildags, hvis man ellers følger den Frisch'ske retskrivningsreform, hvor formerne vilde, kunde og skulde er forsvundet, hvad enten disse ord bruges i imperfektum eller futurum in præterito.

Efter at Nørregaard havde forladt kirkeskolerne, fik vi en ung teolog, Rørdam Clausen. Hans tilknytning til skolen blev kun af kortere varighed, men jeg synes, at dette intermezzo også skal ind i billedet. Nogle i klassen havde besluttet, at en så ung vikar skulle der haves sjov med, og der kom også anløb dertil. Men det viste sig, at den senere valgmenighedspræst kunne slå nogle ordentlige lussinger, som hurtigt satte ham i respekt, og han opnåede i den relativ korte tid ved skolen at blive virkelig afholdt af hele klassen. Hertil hjalp også, at han og Nørregaard, der var gode venner, gik med til at lave en klassetur til Dyrehaven – det var ikke noget, vi var forvante med. Der blev leget en drabelig røverleg, og de to teologer som anfører for hvert sit parti var næsten de allerivrigste til at løbe op og ned ad bakkerne i Ulvedalene.

Tegneundervisningen blev varetaget af Karl Rønning, og om ham kan der kun siges godt. Elskelig, overbærende med lun humor og let til et smil. Tog ikke så tungt på lidt uro.

Der blev dengang tegnet efter træklodser af forskellige former, lerskåle og krukke og senere efter fugle og dyr fra skolens zoologiske samling, men aldrig noget med at tegne efter fri fantasi. Tegningen skulle være så nøjagtig i gengivelse og farver, som eleven var i stand til at producere. Søpapegøjer og egerne kunne være noget genstridige, når de skulle nedfældes på et stykke tegnepapir. Rønning var selv en dygtig tegner og var meget benyttet til at tegne billeder til datidens bogomslag, hvor hans mærke >R figurerede i hjørnet. Når han vandrede rundt i lokalet og så på produkterne, kunne han brumme hen for sig, når en elevs anstrengelser ikke rigtig gengav virkeligheden, men blot med et par streger kunne han bringe eleven videre.

I 3. og 4. klasse fik vi også geometrisk og stereometrisk tegning med tusch i flere farver. Jeg har stadig mine tegninger og er faktisk imponeret over, hvad det var muligt at dressere os til at yde som 13–14-årige, og det især, når jeg tænker på de elendige, slidte ridsefjedre, som vi brugte til disse arbejder med lange, tynde, stiplede linier, hvor tuschen stadig tørrede ind. Eller i stereometrien, hvor vi projiserede ting ind i lodret og vandret billedplan, eller som Rønning udtalte: Biddedplan.

Det var iøvrigt i en tegnetime, at jeg fik et af mit livs chock, der stadig står prentet i erindringen. En klassekammerat havde fået briller, og som det er almindeligt blandt børn, skulle vi andre også prøve at kigge i dem. Det chock jeg fik, da det blev min tur, var, at tegnesalen

så helt anderledes ud, alting aftegnede sig klart og skarpt, og der var et helt anderledes lys i lokalet. At der var noget, der hed at være nærsynet, og at jeg var det og endda i temmelig høj grad, havde jeg ikke spekuleret på. For mig var alt på lidt afstand udvidsket i konturerne og alle farver gik over i det grålige. Sådan var det, og det kunne vel ikke være anderledes. Jeg kunne derfor heller ikke altid forstå, når Rønning kritiserede min farvelægning af tegningerne, for jeg syntes selv, at tingene så ud, som jeg farvelagde dem.

Det var iøvrigt også sådan, at når der blev skrevet på den store tavle, var vi 2–3 stykker, der måtte sidde på en lav bæk helt oppe ved tavlen, da vi fra vore sædvanlige pladser ikke kunne se, hvad der blev skrevet på tavlen. Men end ikke dette foranledigede en eneste lærer til at komme med en hentydning om, at vi vist kunne trænge til briller, og skolelæger var noget ganske ukendt. Hjemme hørte jeg bare, at jeg skulle lade være med at sidde med næsen helt nede i bogen, men heller ikke her et ord om briller. Men da jeg nu selv havde fundet ud af, at virkeligheden var en helt anden, når den blev anskuet gennem et par brilleglas, fik jeg sat igennem, at også jeg fik briller, og endda – meget upraktisk – fine pincenez. Det var en stor dag i mit liv.

Til gymnastik lagde man blot sin bluse og tog de medbragte gymnastiksko på. Badeindretning fandtes ikke – men det var iøvrigt også temmelig ukendt, i hvert fald i de hjem, hvorfra kirkeskoleeleverne kom – så der må utvivlsomt have været en vis odeur efter gymnastiktimerne.

I klassen var vi to fra Valby skole, og takket være den elendige gymnastikundervisning, vi havde haft dér, var vi stærkt handicappet i det fag. Nu var ingen af os synderlig ferme til gymnastik, men vi anede faktisk sågodt som intet om fritstående øvelser. Den anden fra Valby var så fornuftig, at han anskaffede sig en lægeattest på, at han ikke kunne tåle gymnastik. Det var sikkert rigtigt, at han ikke tålte den specielle Rasmussen'ske gymnastik.

Jeg gjorde mig de hæderligste anstrengelser for at følge med i de fritstående øvelser. For de andre var det lige ud ad landevejen at følge kommandoerne, men jeg var hele tiden lidt bagefter, for jeg skulle jo først se, hvad de andre gjorde. Og så sad lussingen der, og det kunne blive til flere. På den tid var alle gymnastiklærere forhenværende underofficerer, og gymnastiklærer Rasmussen, også kaldet Ras, kom fra marinen. Der blev holdt en skrap disciplin, og lussinger kunne fal-

de tæt til dem, der var lidt tunge i enden, hvorimod de dygtige gymnaster rangerede højt i hans gunst. Efter moderne, pædagogiske principper var det så ravruskende forkert, som det kunne være, men efter datidens tanker gjaldt det mere om at hærde knægtene. Selvom jeg hørte til dem, der var lidt tunge bagtil, blev jeg i løbet af de 4 år hos Ras dresseret til at kunne slå både hovedspring og kraftspring, så ud fra hans opfattelse måtte hans pædagogik have været rigtig.

Hvert år var der en forevisning af alle klasser for gymnastikinspektøren, og forestillingen blev indøvet lang tid i forvejen. Under denne træning kunne Ras komme med en bemærkning som: »Hvis en af jer ved opvisningen begår den mindste fejl, skal han få sådan en på kassen, at hans hoved skal rulle hen under kakkellovnen«. Det var den Ling'ske gymnastik med arme bøjt, arme stræk o. s. v., og alle bevægelser skulle være præcis samtidige, og det blev de sandelig også med den trussel hængende over hovedet.

I maj og september var der langbold på østre fællede. Boldspillet måtte lægges i sidste time, for der gik næsten en halv time med at komme fra Nørregade derud, naturligvis til fods. Bolden var en trækugle omviklet med tovværk, og det gjorde forbigret av, hvis man blev ramt af den. Der blev ikke så lang tid til spillet, men til gengæld havde jeg en ordentlig bid vej hjem til Valby.

Når vandets temperatur var nået op på 13–14° i begyndelsen af juni, begyndte svømmeundervisningen på den forlængst forsvundne, kommunale badeanstalt ved Langebro. Badeanstalten var en stor, svømmende flåde med bassiner med slimet træbund med 3, 4 og 12 fod dybde. Om vandets tilstand kunne der ikke siges noget godt. Man kunne knapt se bunden på 3 fod bassinet, så grumset var vandet. Ofte lå der et olielag ovenpå vandet og glimtede i alle regnbuens farver, og når man kom op fra bassinet, glimtede man selv ligesådan. Højest sandsynligt har vandet her i havneløbet været smækfuldt af colibakterier, men det blev der ikke ført kontrol med.

På svømningens område var vi fra byens udkanter handicappet. En del af drengene kom fra skoler, der lå nær ved en af de kommunale badeanstalter, og derfor havde haft svømmeundervisning i underskolen. Vi andre skulle derimod begynde helt forfra. I gymnastiksalen havde vi indøvet svømmebevægelser liggende på et stativ, hvorpå der var udspændt et par gjorder, men et er teori og et andet rigtigt vand. Vi, der ikke kunne svømme, blev sendt ned i 3 fod bassinet og så hentet en

ad gangen til 12 fod bassinet for at svømme i en bøjle, som Ras holdt. Hvis man gjorde en fejl i svømmetagene, blev man dykket ned i vandet, og det kunne hænde, at man, når man kom op til overfladen hivende efter vejret, fik en ekstra dykning. En dag blev hele klassen kommanderet op for at springe fra 3 meter vippen. Vi var et par stykker, der rettidigt havde absenteret os ubemærket op i den anden ende af bassinet, så vi slap for det store styrt. De andre sprang mere eller mindre godt, men så var der en, der ikke turde. Han blev imidlertid kommanderet til at springe. Der var altså ikke andet at gøre, men han ramte vandfladen lige så lang han var og kom op knaldrød fra øverst til nederst. Så holdt Ras op.

En af kammeraterne led af vandskræk, og det var en pine for ham, hver gang vi skulle i vandet. En dag var det hans tur til at blive hevet ud på 12 fod bassinet. Han hylede og skreg og ville stikke af, men Ras fik fat i ham og kastede ham ud i bassinet. Drengen blev grebet af panik, så Ras hurtigst muligt måtte trække ham op. Men i stedet for at sige nogle beroligende ord til den panikslagne dreng gav han ham en endefuld lige på den bare, for badebukser brugtes jo ikke. Det var hærdende pædagogik i 1919.

Jeg vil ikke sige, at sangtimerne interesserede mig synderligt. Ligesom gymnastikken havde sin klimaks i forevisningen for gymnastikinspektøren, havde sangundervisningen, som allerede antydet, sin i præsentationen for sanginspektøren; her dog ikke med trusler om, at hovederne skulle rulle i kakkellovnskrogen, hvis der kom en falsk lyd i de flerstemmige sange.

Om alt andet om sangundervisningen er glemt, står det dog uudsletteligt i min erindring, da alle skolens klasser, piger og drenge, som afslutning på sangeksamnen i 1919 samlet sang Thaulow's »Slesvig, vort elskede omstridte Land«.

De, der ikke selv har oplevet genforeningstiden, vil aldrig nogensinde kunne komme til at forstå den ganske særlige stemning, der rådede i Danmark i begyndelsen af 1919, men ved de ord og toner, der her smeltede sammen i denne sang, følte jeg mig løftet ud af sted og tid, og jeg blev så bevæget, at tårerne rullede ned ad kinden på mig.

Som afslutning på afsnittet om det daglige liv mellem lærere og elever indenfor skolens mure skal siges lidt om skolens anvendelse af disciplinarmidler.

På gamle billeder af skoler ser man gerne læreren udstyret med ris

og ferle som de væsentligste kendetegn på hans virke. Han skulle optugte børnene, og lærdommen skulle bankes ind i hovederne, indtil den sad fast.

Riset og ferlen forsvandt efterhånden, men kun for at blive erstattet af spanskør og lussinger, og det er ikke så mange år siden, at korporlig afstraffelse blev forbudt i danske skoler.

Når man læser erindringer eller hører folk fortælle om deres skoletid, vil man ofte bemærke, at skolestraffene indtager en særdeles stor plads i erindringen i forhold til skoletidens øvrige indhold. Nu skyldes dette utvivlsomt for en del, at erindringsbilleder, der er blevet stående tilbage, når mindet om selve skolens dagligliv er svundet bort, ofte er knyttet til særlige gavtyvestreger, der blev honoreret kontant med en omgang klø. Det var nu engang den risiko man løb, når man begav sig ind på områder, som man vidste lå udenfor det, som skolen anså for den tilladte norm. Var man så uheldig, at det blev opdaget, retrak enhver skoledreng omgående afregning i form af et rap af spanskørret eller en på kassen fremfor eftersidning.

Spørgsmålet om korporlig afstraffelse i skolen kan betragtes ud fra forskellige synsvinkler, og der er skrevet og diskuteret meget herom. Det ligger udenfor al diskussion, at der i tidligere tider blev kløet altfor meget i skolerne, men det blev der også i mange hjem. Det hørte dengang tiden til, og det vil være forkert at se på denne sag med nutidens øjne. Der var lærere, som kun var i stand til at opretholde ro og orden ved at klø eleverne, men der var også elever, som kun kunne bibringes den fornødne disciplin ved håndfaste midler. Og det kan ikke fragås, at der var lærere, der kløede både i tide og utide – sådanne burde blot aldrig have været lærere.

Denne beretning drejer sig imidlertid om en skole, der lukkede sine porte for mere end 30 år siden, og det ligger derfor udenfor dens rammer at bevæge sig ind i den især siden anden verdenskrigs afslutning førte diskussion for og imod afskaffelsen af korporlig afstraffelse i skolen.

Det vil derimod være på sin plads at prøve på at sammenligne de disciplinarmidler, som anvendtes i kirkeskolerne, med dem, der på samme tid var gængse i andre skoler.

Her havde kirkeskolerne primært sit tidligere nævnte, særlige system med at debitere opførselskarakteren med et »krøks«, et »bene« eller en anmærkning. I en almindelig kommuneskole ville et sådant system

utvivlsomt have været uden nogen betydning, hvorimod det i kirkeskolerne med konkurrencemomentet in mente var et særdeles virksomt middel.

Af beretningen ses, at lussinger ikke var ukendte i kirkeskolerne – altså i overensstemmelse med, at når andet er glemt, bevares afstraffelse i erindringen – men når bortses fra gymnastiklæreren, hvis opgave det i tidens ånd var at hærde knægtene, var benyttelse af lussinger dog ret begrænset i sammenligning med, hvad jeg havde været vidne til i den kommunale underskole. Naturligvis lagde hensynet til opførselskarakteren en dæmper på gemytterne, men som allerede nævnt var de fleste af kirkeskolernes lærere pædagoger, der i kraft af deres personlighed – udover sporadisk forekommende tilfælde – praktisk talt kunne opretholde ro og orden uden anvendelse af slående argumenter.

I den kommunale underskole fandtes spanskrør i forskellige dimensioner deponeret i hvert klasseværelse, og nogle lærere brugte dem flittigt. Noget tilsvarende var ganske ukendt i kirkeskolerne. Det omtaltes ganske vist mellem kirkeskoledrengene, at der skulle befinde sig et spanskrør på inspektør Vaupells »Contor«, men igennem mine fire år i skolen erindrer jeg ikke, at det havde været i brug. Ej heller mindes jeg, at der har været tale om eftersidning.

Set på baggrund af datidens skoles rigelige anvendelse af korporlig afstraffelse synes jeg, at det bør fremhæves, at kirkeskolerne, uagtet den ellers konservative indstilling, allerede for mere end 50 år siden kunne opretholde disciplin og flid med minimal anvendelse af de gængse straffemetoder.

Palmesøndag den 11. april 1920 fulgte konfirmationen i Slotskirken, og dagen efter samledes vi for sidste gang på Nørregade for at blive fotograferede. At inspektør Vaupell skulle med på billedet, var en selvfølge, men ligeså selvfølgelig var det, at vi også ønskede vor afholdte matematiklærer, skoleinspektør Kock, med.

Klassen var sådan set allerede adspлтt ved skoleårets afslutning den 31. marts, idet een var begyndt i gymnasium, 12 i realklassen på Forchhammersvej skole og et par var kommet i lære på maskinfabrikker for senere at læse videre til ingeniør, medens halvdelen afsluttede deres skolegang med mellemskoleeksamen.

Havde det været i dag, ville hele klassen på grundlag af de fine

eksamensresultater umiddelbart have kunnet gå over i gymnasiet, og her var der altså kun een. Han var forlængst prædestineret til at gå universitetsvejen, ikke på grund af overlegne evner, men fordi forældrene absolut ville have, at han skulle blive præst. Det blev han også og sågar provst udi Københavns Nørre provsti, og, efter hvad jeg har hørt, en både dygtig og afholdt sognepræst.

ET VIDNESBYRD OM SKOLEN

Som afslutning på de fire års skolegang fik hver elev sit eksamensbevis, som også indeholdt skolens vidnesbyrd om eleven. Det kunne derfor være fristende for en gammel elev at gøre gengæld og give skolen et vidnesbyrd.

Dette vidnesbyrd, der først afgives 50 år senere, vil naturligvis falde anderledes ud end, hvis det var afgivet i sin tid ud fra de dengang givne pædagogiske og sociale forudsætninger, hvor vi, som tidligere nævnt, tilpassede os de bestående forhold uden at reflektere over, hvad der måtte være rigtigt eller forkert.

Hver årgang kirkeskoleelever har haft sine egne oplevelser, men mon ikke kirkeskoleelever af såvel ældre som yngre årgange vil genfinde noget af det, der var karakteristisk for denne særprægede skole i det følgende »vidnesbyrd«.

Kirkeskolernes ydre rammer var vel såre beskedne både i størrelse og udstyr. Men netop fordi skolen ikke var større, kendte eleverne hinanden – ganske vist drenge for sig og piger for sig – og lærerne fik et nært og personligt forhold til eleverne. Herigennem skabtes en ganske anderledes, intim atmosfære, end det var tilfældet i de store, kommunale skoler. Vi, der efter at have afsluttet mellemskolen, overgik til den kommunale realskole, følte tydeligt denne forskel, og på trods af den meget flottere ramme i realskolen, følte vi os ikke hjemme dér.

I betragtning af, at kirkeskolerne kun førte frem til mellemskoleeksamen, havde den en usædvanlig højt kvalificeret lærerstab, som faktisk ville have været i stand til at føre helt frem til studentereksamen, og uden at gå for vidt, kan det siges, at de fleste af lærerne repræsenterede en fin kultur og en høj moral. De, der giver sig af med at læse erindringer, der dækker nogenlunde samme tidsperiode, vil være faldet over megen kritik af datidens lærere. En karakteristik, som den jeg har givet

af kirkeskolernes lærere, må på denne baggrund synes altfor høj, men den er trods alt rigtig nok.

Den ånd, der prægede kirkeskolerne, var nok på forskellige punkter ret konservativ, men den indeholdt vitterligt særlige værdier, for hvilke gamle kirkeskoleelever senere hen i livet har været deres skole såre taknemmelige.

Kirkeskolerne var meget krævende, og til tider kunne eleverne føle det meget hjemmearbejde som en belastning – og der var jo ikke noget med at ringe en kammerat op, hvis det kneb med at klare en opgave, for det var meget få af kirkeskoleelevernes hjem, der havde telefon. Det kunne ikke undgås, at kravene fremkaldte en kappestrid – noget som næppe ville have været det helt rigtige andre steder – men som her med elever på så godt som samme trin kun kunne virke ansporende som en udfordring til at yde sit bedste – ikke den dårligste egenskab at bringe med sig.

Som en personlig bekendelse vil jeg sige, at jeg var særdeles glad for mine fire år i kirkeskolerne, som virkelig gav noget til en videbegærlig dreng.

Efter at have givet kirkeskolerne den ros, der med rette tilkommer dem, kan jeg dog ikke komme uden om at måtte nævne et punkt, hvor datidens skole som helhed svigtede, og heri var kirkeskolerne absolut ingen undtagelse, nemlig i forholdet mellem skole og hjem.

Det svælg, der i hine tider eksisterede mellem de offentlige instanser og den jævne befolkning, fandt man fuldtud ligeså meget mellem den offentlige skole og elevernes forældre.

Hvad forældrene måtte mene om den undervisning, der blev deres børn til del, var skolen som helhed komplet uvedkommende, og forældrene, som i deres egen tid havde gennemgået den samme autoritære skole, turde vel knapt nærme sig den ophøjede autoritet, som skolen repræsenterede.

Fra min kirkeskoletid erindrer jeg kun en eneste gang, hvor en mor følte sig foranlediget til at gøre ophævelser, men i mangel af kendskab til den rette klagevej, som jo ville have været at gå til inspektør Vaupell, gik hun lige løs på læreren i hele klassens påhør. Havde der blot været en smule kontakt mellem skole og hjem, kunne der nok have været lejlighed til at få en samtale med inspektør eller lærer, således at denne episode kunne have været undgået.

Den manglende kontakt mellem skole og hjem må imidlertid frem for

alt bære skylden for, at halvdelen af klassen sluttede deres skolegang med mellemskoleeksamen og ikke førtes frem til en afsluttende student- eller realeksamen. De gennemgående jævne hjem, som de fleste kirkeskoleelever kom fra, har på deres side næppe været i stand til at bedømme de muligheder, der lå for deres godt begavede børn til at få deres evner udviklede gennem en videregående uddannelse. Men skolen udviste desværre intet initiativ til at orientere hjemmene i disse spørgsmål.